

ตารางที่ ๒ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ในสมัยรัตนโกสินทร์

สมัย/รัชกาล	ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ	ลักษณะของความสัมพันธ์
รัตนโกสินทร์ ตอนต้น รัชกาลที่ ๑	-ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสมัยรัตนโกสินทร์ มีการตรากฎหมายพระสงฆ์ กำหนดให้ผู้มีหน้าที่ในการชำระอธิกรณ์ พิจารณาลงโทษแก่ พระสงฆ์ผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทประพาศติผิดพระธรรมวินัย ไม่รักษาพระวินัย และต้องอธิกรณ์ให้ลงโทษ -รัฐใช้อำนาจตามกฎหมายปกครองคณะสงฆ์และใช้พระราชอำนาจ รวมพระพุทธรูปจากหัวเมืองต่าง ๆ -บ้านเมืองเริ่มเป็นปึกแผ่น จึงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้มั่นคง ทำให้รัชสมัยนี้มีการใช้พระราชอำนาจสร้างเสถียรภาพให้พระพุทธศาสนา ใช้กฎหมายคณะสงฆ์เป็นเครื่องมือปกครองสงฆ์	-ลักษณะควบคุมสั่งการให้สงฆ์กระทำตามกฎหมายและขยายพระราชโดยอำนาจแผ่ผ่านทางพระพุทธศาสนา
รัชกาลที่ ๒	-ทางการเมืองการปกครอง ทรงนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาช่วยในการปกครองกล่าวหา เพราะอำนาจเป็นของส่วนรวม	-ใช้พระราชอำนาจโอบอุ้มพระสงฆ์ด้วยคติบุญอำนาจ
รัชกาลที่ ๓	-คณะธรรมยุติ มีอำนาจในการบริหารภายในคณะ โดยปราศจากการแทรกแซงจากคณะกลาง	-ทรงใช้พระราชอำนาจโดยใช้อำนาจตั้งคณะกลางขึ้นมา
รัชกาลที่ ๔	-ออกประกาศข้อบังคับควรละเว้นและมาตรการควบคุม พระเถรธรรมทั้งลูกศิษย์ วัดไม่ให้ก่อความเดือดร้อน ให้เป็นผู้ที่นำเคารพนับถือ	-รัฐใช้อำนาจออกกฎหมายให้พระสงฆ์ปฏิบัติมีลักษณะให้ปฏิบัติตามและไม่ให้กระทำ

สรุป สมัยต้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสงฆ์ ช่วงต้นสมัยมีลักษณะเป็นเป็นควบคุมสั่งการให้สงฆ์เป็นผู้ที่ควรเคร่งครัดในพระธรรมวินัย โดยช่วงนี้รัฐทำการสังคายนาพระไตรปิฎก ส่วนช่วงปลายสมัย มีการตรากฎหมายมีลักษณะประกาศให้ปฏิบัติตาม และควรละเว้นในสิ่งที่พระสงฆ์ไม่ควรทำลักษณะชาวโลกติเตียน แนวคิดสยามใหม่เปลี่ยนแนวคิดที่เป็นจินตนาการพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์โดยเชื่อมโยงระหว่างสำนักประวัติศาสตร์ แบบสมัยใหม่ของสยามภายใต้สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมโลกสมัยใหม่ ตามอุดมคติไตรภูมิที่กำลังเปลี่ยนรูปแบบและจินตนาการ ไปสู่แนวคิดมฤคคติใหม่ที่มี อาณาเขตชัดเจนแน่นอน การใช้อำนาจรัฐภาพรวมสมัยต้น มีลักษณะเป็นการควบคุมสั่งการ

สมัย/รัชกาล	ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ	ลักษณะของความสัมพันธ์
ตอนกลาง/ รัชกาลที่ ๕	-ตราพ.ร.บ. ลักษณะปกครองคณะสงฆ์โดย แบ่งคณะ สงฆ์เป็นธรรมยุติและมหานิกาย พระสงฆ์อยู่ใต้ พระวินัย/กฎหมายแผ่นดินและจารีตประเพณี พระมหากษัตริย์ ทรงปกครองคณะสงฆ์ทั่วประเทศ ส่วนมหาเถรสมาคม(มส.) ดูแลคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค พระองค์ไม่ทรงตั้งพระสังฆราช หลังจากสิ้นองค์เดิม สร้างรัฐชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทางเชื้อชาติและ ดินแดน ใช้โบราณคติทางพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือ รวมประเทศราชเป็นสยามประเทศ ตามอุดมคติรัฐ ชาติสมัยใหม่แบบตะวันตก	-อำนาจสูงสุดอยู่ที่ รัชกาลที่ ๕ ใช้อำนาจ ควบคุมสั่งการสู่ส่วนกลางตามกฎหมาย สงฆ์ -ใช้กุศโลบายด้านพุทธศิลป์รวบรวมรัฐให้ เป็นปึกแผ่น
รัชกาลที่ ๖	-ทรงแต่งตั้งและมอบการปกครองให้ พระสังฆราช ปกครองคณะสงฆ์เอง รัฐใช้อำนาจเพียงกำกับดูแล ไม่ใช้การควบคุมสั่งการอย่างเช่นเดิม การรวมศูนย์ อำนาจที่กรุงเทพฯ เพื่อความเป็นหนึ่งเดียวในสยาม ทำให้เกิด ปัญหาพระศรีวิชัยไม่ทำตามคำสั่งคณะสงฆ์	-นโยบายรวมศูนย์อำนาจยังเหมือนเดิม พระสังฆราชทรงใช้อำนาจตามกฎหมาย สร้างความมั่นคงแห่งรัฐ
รัชกาลที่ ๗	-ยกเลิกบรรดากฎหมาย-ข้อบังคับอื่น ๆ ที่มีข้อความ ว่าด้วยการพระราชทานวิสุงคามสีมาที่ขัดกฎหมายนี้ และ พ.ร.บ.ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ (แก้ไข เพิ่มเติม ๒๔๗๗) ว่าด้วย ที่ดินวัดและธรณีสงฆ์เป็น สมบัติของพระศาสนาจะโอนกรรมสิทธิ์กันไม่ได้	-ใช้อำนาจตรากฎหมายให้วัดเป็นนิติบุคคล รวบรวมอสังหาริมทรัพย์วัดสู่ส่วนกลาง โอนกันไม่ได้

สรุป สมัยกลางความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสงฆ์ ช่วงต้นสมัยมีลักษณะเป็นรวมศูนย์อำนาจตามกฎหมาย และอาศัยพระราชอำนาจสั่งการผ่านนโยบายปฎิรูปประเทศ ต่อมาเริ่มมีการกระจายอำนาจให้พระสังฆราชปกครองคณะสงฆ์ ช่วงปลายสมัยมีการตรากฎหมายด้านทรัพย์สินของพระศาสนา อันเป็นการยึดอำนาจการบริหารทรัพย์สินสู่ส่วนกลาง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจสมัยนี้มีลักษณะโดยภาพรวมเป็นการรวมอำนาจสู่เข้าสู่ส่วนกลาง

สมัย/รัชกาล	ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ	ลักษณะของความสัมพันธ์
สมัยปัจจุบัน รัชกาลที่ ๘	-รัฐตราพ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔ให้ยกเลิก พ.ร.บ. ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ร.ศ.๑๒๑พระสังฆราชทรง บัญชาการคณะสงฆ์โดยคำแนะนำของสังฆสภา การ กระทำดังกล่าวใช้รูปแบบการปกครองประชาธิปไตย แต่ไม่บรรลุผลตามหมายฉบับนี้ตราขึ้นเพื่อรวมคณะสงฆ์ มหานิกาย และ ธรรมยุติกนิกายแต่ไม่สำเร็จ ยิ่งสร้าง ความแตกแยกมากขึ้น	-ตรากฎหมายคณะสงฆ์ตามรัฐธรรมนูญ ประชาธิปไตย มีลักษณะกระจายอำนาจ
รัชกาลที่ ๙	-รัฐบาลทหารตราพ.ร.บ.สงฆ์๒๕๐๕ เพื่อแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งในการบริหารคณะสงฆ์ พ.ร.บ.นี้แต่งตั้ง พระสังฆราชจาก พระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดย พรรษา ต่อมาปี๒๕๓๕ แก้ไขการแต่งตั้งพระสังฆราช จาก พระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ -วางข้อกำหนดสมณศักดิ์ที่รัฐให้กับพระสงฆ์ เพื่อให้ ปฏิบัติศาสนกิจอันดีงาม -ปัญหาความขัดแย้งระหว่างสงฆ์ ตาม พ.ร.บ.๒๔๘๔ และใช้อำนาจรัฐบาลทหารเข้ามาแทรกแซง มีการตั้ง ข้อหาคอมมิวนิสต์ และจับพระสงฆ์สี่กั๊กว่าเป็นการ ใช้อำนาจทางการเมืองเข้ามาครอบงำพระสงฆ์ ตาม พ.ร.บ. สงฆ์ ๒๕๐๕	-รัฐบาลเผด็จการทหารตรากฎหมาย รวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง - เครื่องมือของฝ่ายรัฐ มอบสมณศักดิ์ กับพระสงฆ์ที่ดิงาม - รัฐใช้อำนาจครอบงำ คณะสงฆ์ โดยมีให้ โอกาสพระสงฆ์ต่อสู้คดีตามครรลอง กฎหมายและพระวินัยสงฆ์
รัชกาล ปัจจุบัน	-ตรารัฐธรรมนูญปี๒๕๖๐โดยบัญญัติว่าพุทธศาสนา หลายหมวด -ตรากฎหมายแก้ไขปัญหาการแต่งตั้งพระสังฆราช -ใช้กฎหมายพิเศษกับคณะสงฆ์ ขณะที่ใช้พ.ร.บ.วิธี พิจารณาความอาญาได้	-ใช้อำนาจตรากฎหมายร.ธ.น.ที่มีปัญหา กับคณะสงฆ์ -ให้พระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ แต่งตั้งพระสังฆราช -ใช้อำนาจกับคณะสงฆ์เกินความจำเป็น

สรุป สมัยยุคปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสงฆ์ ช่วงต้นสมัยปัจจุบัน มีลักษณะเป็นการกระจายอำนาจ ตามแบบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ช่วงกลางสมัยปัจจุบันรัฐบาลเผด็จการทหารตรากฎหมาย โดยรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง รัฐเผด็จการใช้อำนาจครอบงำคณะสงฆ์ โดยมีให้โอกาสพระสงฆ์ต่อสู้คดีตามครรลองของกฎหมายและพระธรรมวินัย ต่อมา มีการออกข้อบัญญัติสมณศักดิ์ขึ้นเป็นครั้งแรกซึ่งรัฐใช้เป็นเครื่องมือแทรกแซง และโอบอุ้มดูแลคณะสงฆ์ ช่วงรัชกาลปัจจุบันมอบพระราชอำนาจ ให้พระมหากษัตริย์แต่งตั้งคณะสงฆ์ตามโบราณราชประเพณีและ

มีการตรารัฐธรรมนูญปี ๖๐ ที่มีปัญหาในเชิงอำนาจกับคณะสงฆ์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต สมัยปัจจุบันของกรุงเทพมหานคร ช่วงแรกรัฐบาลประชาธิปไตยใช้อำนาจกำกับดูแลต่างๆ ต่อมารัฐบาลเผด็จการทหารใช้อำนาจครอบงำโดยยกเลิกกฎหมาย และใช้อำนาจควบคุมสั่งการคณะสงฆ์ให้กระทำตาม จนถึงปัจจุบันมีการใช้อำนาจเผด็จการทหารออกกฎหมายควบคุมสั่งการคณะสงฆ์ ที่ส่งผลต่ออนาคตของคณะสงฆ์ไทย